

OSMANLI TARİHİ II
WEEK 3: XVII. VE XVIII. YÜZYILLARDA
GERÇEKLEŞTİRİLEN REFORMLAR

PROF. DR. YILDIZ DEVECİ BOZKUŞ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ FAKÜLTESİ

OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA REFORM DÜŞÜNÇESİ

- Osmanlı İmparatorluğu'nda XVI. yüzyılın ortalarından itibaren yaşadığı büyük sorunların ortadan kaldırılması ve kötü gidişin durdurulması amacıyla reform düşüncesi ortaya çıkmıştır.
- Başta yönetim kademesi olmak üzere hemen hemen toplumun tüm kesimlerinde hissettirmiştir.
- Lütfi Paşa Asafnamesi ve Koçi Bey Risalesi söz konusu reform düşüncesinin, çeşitli kesimler tarafından da düşünüldüğüne ve mevcut sorunlar üzerinde çözüm yollarının arandığını gösterir.

FRANSIZ İHTİLALİ VE REFORMLAR

- Fransız İhtilali ile Osmanlı Devleti'nde yeni düşünceler ve reform hareketleri hızlanmaya başlamıştır.
- Osmanlı tarih yazınında Fransız İhtilali büyük bir merakla takip edilmiş, dönemin önemli olayları kayıt altına alınmıştır.
- Fakat ihtilalin olduğu dönemde Osmanlı Devleti, özellikle Rusya ve Avusturya ile savaş durumunda olduğundan, ihtilalin sonuçlarından daha sonraki yıllarda etkilenmiştir.
- Fransa'daki gelişmeler yakından takip edilmiş fakat ihtilal Avrupa'nın iç meselesi olarak algılanmıştır.
- Bu nedenle, milliyetçilik, hürriyet gibi yeni kavram ve olgular Osmanlı Devleti'nde ilk başlarda karşılık bulamamıştır.

FRANSIZ İHTİLALİ VE REFORMLAR

- İhtilalin ortaya çıkardığı “milletler kendilerine ait kararları milletçe almalıdır” algısı Osmanlı’da 1797’ye kadar yer bulamamıştır.
- Bu tarihten sonra ilk olarak Yunanistan, daha sonra ise Sırlar bağımsızlık düşüncesi ile ayaklanmaya başlamıştır.
- Söz konusu isyanların bağımsızlıkla sonuçlanması ise XIX. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşmiştir.

FRANSIZ İHTİLALİ VE REFORMLAR

- Fransız İhtilali'nin ortaya çıkardığı bu yeni fikirler; eşitlik, milliyetçilik ve özgürlük kavramları etrafında şekillenirken;
- Osmanlı Devleti bu düşüncelerin devlet bütünlüğünün ihlali düşüncesiyle önlemler almaya başlamıştır.
- Bir yandan kronikleşen mali krizler, diğer taraftan siyasi otoritenin sarsılması gibi tehditlerle baş etmek zorunda kalan Osmanlı Devleti'nde bazı padişahlar reform hareketlerini hızlandırmıştır.

NİZAM-İ CEDÎD

- Devletin içinde bulunduğu bunalımlardan kurtulabilmesi amacıyla III. Selim bir takım ıslahat girişimlerinde bulunmuştur.
- Dönem itibariyle Fransız İhtilali'nin arifesinde hüküm süren ve Avusturya-Rusya ile yıkıcı savaşlar veren III. Selim, alınan mağlubiyetlerden sonra köklü değişikliklere gitmeyi amaçlamıştır.
- Genel olarak askeri alanda yapılan ıslahatlara "Nizam-i Cedîd" adı verilmiştir.
- III. Selim döneminde (1789-1807) başlayan yenilik ve toparlanma gayretleri, ilerleyen dönemlerde de artarak ilerlemiştir.
- Bu düşünce kapsamında I. Abdülmecit ve III. Selim dönemlerinde hızlanan reform çalışmaları II. Mahmut ile birlikte devam etmiştir.

NİZÂM-I CEDÎD

- III. Selim devrinde 1793'te başlatılan idari, askeri ve mali reform programıdır.
- 1807'de Kabakçı Mustafa İsyanı ile son bulmuş, padişah tahttan indirilmiştir.

SULTAN SELİM DÖNEMİ REFORMLAR

- Fransa örnek alınmıştır.
- Zıştovi Antlaşması'nın imzalanmasının ardından yenileşme hareketi hızlanmıştır.
- 1791'de asker ve bürokrat kesimlerden oluşan bir ekip kurmuş ve reformlara dair layihalar (raporlar) hazırlama emri vermiştir.
- Bu raporlarda ortak nokta askeri alanda reformlara öncelik verilmesi gerektiği öne çıkmıştır.
- Sultan raporlar çerçevesinde Nizam-ı Cedit olarak adlandırılan ıslahat programını yürürlüğe koymuştur.

XVIII. YÜZYIL REFORMLARI

- XVIII. yüzyıl başlarında Osmanlı yöneticileri bir taraftan Avrupa'yı tanımaya çalışırken diplomasi alanında da Avrupa'ya uyum sağlama gayreti içine girdiler.
- Bu dönemde batılılaşma hareketlerinde;
- Askeri kurumlar
- Diplomasi
- Eğitim
- Mimari vb. pek çok alanda reform adımları atılmıştır.
- Başta Fransa olmak üzere pek çok batılı ülkede moda olan, içinde su kanalları, fiskiyeler bulunan muntazam dikilmiş ağaç sıralarıyla gölgelenen bahçeler, Osmanlı saray mimarisini de etkilemeye başlamıştır.
- Bunlardan en meşhuru, Paris civarındaki Versailles'a benzetilen Kağıthane'deki Sâdâbât Köşkü idi.
- Ayrıca Boğaziçi kıyıları ve Kağıthanede kısa sürede benzer köşk ve saraylar inşa edildi.

PATRONA HALİL AYAKLANMASININ ARDINDAN REFORMLAR

- Patrona Halil ayaklanması ile Lale Devri sona erdikten sonra da sanatta batılılaşma devam etmiştir.
- Nuru Osmaniye Camii batının barok üslubunda yapılmıştır.
- Barok mimari ön plana çıkmaya başladı.
- Türbeler, külliyeler ve su şebekelerinde bu etki görülmeye başlandı.
- XVIII. yüzyıl başlarında Avrupa'yı yakından tanımak amacıyla başlayan temaslar Osmanlı yöneticilerinde, batılılaşma yanlısı bir değişim başlattı.
- Bu değişim XIX. Yüzyıldaki geniş çaplı batılılaşma faaliyetlerinin de alt yapısını hazırladı.

KAYNAKÇA

Şahin, M. (2006). Osmanlı Yöneticilerinde Zihniyet Değişimi ve Batılılaşmanın Başlangıcı. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 26(3).

Sakal, M. & A.G. Gölçek (2017), "Osmanlı Devleti'nde Mali Bunalım ve Reform", Sosyoekonomi, Vol. 25(34), 11-32-26.

Ali Fuat Öreñ, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, İstanbul Üniversitesi, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi notları.

Osmanlı Tarihi (1789-1876), Yüksel Çelik, Süleyman Kızıltoprak, Muharrem Varol, Davut Hut, Edt: Zekeriya Kurşun, Davut Hut, Anadolu Üniversitesi Yay., 2013, Eskişehir.

Niyazi Berkes, Türkiye'de Çağdaşlaşma, YKY Yayınları, İstanbul, 2015, pp.41-72.

Abdullah Sami TEKİN, "XIX. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Dahiliye Alanındaki Reformlar", İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 5, Sayı 1, 2016, ss. 91- 98.

Bernard Lewis, Modern Türkiye'nin Doğuşu, Türk Tarih Kurumu Yay., 2007, pp.75-127.

Mustafa Sakal, Ali Gökhan Gölçek, "Financial Crisis And Reform in the Ottoman State". Sosyoekonomi 25 (2017): ss.11-32.

Harun Şahin, "Osmanlı Vergi Sisteminde Reform ve Temettü' Vergisi", Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 37 (2013), ss.45-57.

Stanford J. Shaw, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, Cilt I, Çev: Mehmet Harmancı, İstanbul, 2008, E Yayınları, Pp.277-337.